

e-ISSN: 2148-4899

PAU İlahiyat Fakültesi Dergisi (Pauifd), Güz 2018, Cilt: 5, Sayı: 10, s: 351-356

Gönderim / Received: Aralık 2018

Kabul/ Accepted: Aralık 2018

MEDENİYET, İNSAN VE DİN

Ed. Kemal Göz, Mustafa Türkan, (Ankara: Fecr Yayınları, 2018),
288 sayfa.

Ayşenur Tuba ULUDOĞAN*

Müftü Ahmet Hulusi Efendi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından 2018 yılında “Medeniyet, İnsan ve Din” başlığı altında bir panel düzenlenmiştir. Panelde sunulan bildiriler ve ayrıca Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim elemanlarının hazırlamış olduğu bölümlerin birleştirilmesiyle bu eser meydana getirilmiştir. Eser, “Önsöz” ve “Giriş”ten sonra on bir bölümden oluşmaktadır. Ayrıca eserin sonunda yazarların özgeçmişlerine yer verilmiştir. “Önsöz” ve “Giriş” kısımlarında genel olarak Müftü Ahmet Hulusi Efendi Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin değerleri, amaçları ve faaliyet alanları hakkında bilgi verilmektedir.

Birinci bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Kemal Göz’ün kaleme aldığı “İslâm Medeniyetinde Sosyal Hayatın İlkeleri” başlıklı makalesidir. Medeniyet kavramının medenî şehirle iç içe bir anlam yüklenmesi ile İslâm medeniyetinde sosyal hayatın üzerine kurulu olduğu ahlâkî ilkelerden bahsedilmektedir. Bunlar, sevgi, saygı, kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma, adalet, hoşgörü, eşitlik, doğruluk ve dürüstlük şeklinde

* Arş. Gör, Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Anabilim Dalı, auludogan@pau.edu.tr, ORCID:0000-0002-7016-5447

formüle edilmiştir. Ayrıca sosyal hayatın önemli bir alanı olarak ekonomik hayat medeniyetler bağlamında ele alınmıştır. Ekonomik hayatın, bireyler arası ilişkilerde, doğruluk ve dürüstlükten ayrılmamak, sözünde durmak, güvenilir olmak, karaborsacılık yapmamak, haksız rekabetten sakınmak, ölçü ve tartıda hilekârlık yapmamak gibi ilkelere dayandığı izah edilmektedir. Buna göre, İslâm medeniyeti bireylere bu değerleri içselleştirme görevi yüklemektedir.

İkinci bölümü, “Hz. Peygamber’in Bedevi İnsanları Medenileştirme Projesi” başlığı ile Doç.Dr. Hüseyin Akyüz kaleme almıştır. *Medenî-bedevî* kavramlarını açıklayarak konuya giriş yapmaktadır. Câhiliye devri ve bedevî insanların durumu hakkında genel bilgi verdikten sonra Bedevîleri medenileştirme sürecini Mekke ve Medine dönemi olarak ele almaktadır. Bu süreç Mekke döneminde davet ile yürütülürken Medine döneminde bu insanların Medine’ye yerleşmesinin istenmesi ile hayatın her alanını kapsayan bir eğitim halini almıştır. Ardından Hz. Peygamber’in (sav) bedevîlerle iletişimi maddeler halinde işlenmektedir. Burada, bedevîlerin kabalıklarına nezaketle mukabele etmesi, hatalarını sükûnetle düzeltmesi, onlara ölçülü ve yerinde kızması ve onların Allah’a karşı yaptıkları hataları affetmemesi konusunda örnek rivayetler verilmektedir. Medine döneminde hayatın her sahasında yapılan eğitim, inanç, ibadet ve ahlâk eğitimi olarak izah edilmiş ve bu konudaki rivayetlerle Hz. Peygamber’in bu konudaki çabası ve uygulamaları ortaya konmuştur.

Üçüncü bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Türkan’ın kaleme aldığı “İnsan Hayatında Denge unsuru Olarak Fıkhî Hükümler” başlıklı yazısıdır. Fıkhî hükümler, dünya hayatını tanzim ederken ihtiva ettiği uhrevî yönüyle, Müslümanların bireysel ve sosyal hayatlarında içselleştirdiği bir konumdur. Ayrıca bireylere inanç psikolojisi temin ederek kamu düzenine katkı sağlamaktadır. Yazar dünyevî ve uhrevî hayatın arasında kurulan bu dengenin kurulmasında fıkhî hükümlerin rolünü vurgulamıştır. *Makâsîdü’ş-Şerîa* kavramı ile fıkhî hükümlerin zarûriyyât, hâciyyât ve tahsiniyyât taksimini izah etmiştir. Bu taksimle fıkhî hükümlerin her iki hayatı mamur etmeyi gaye edindiği açıklanmak istenmiştir. Ardından fıkhî hükümlerin diyânî-kazâî ayrımı ile uhrevî-dünyevî maksatlarına izah getirilmiştir. Devamında iftâ ve

kazâ kurumları arasında ayırım yaparak fetvanın diyânî hükmü araştıran ve gerektiğinde kazâî hükmü denetleyen bir rol üstlendiği sonucuna varmaktadır.

“Killet-i Taam İlkesinin Hekim-Sûfî Vasfıyla Mevlânâ’daki Tezahürü” başlıklı dördüncü bölümü Dr. Öğr. Üyesi İdris Türk yazmıştır. Sûfîlerin insanı anlamaya çalışırken manevî hastalıklar kadar bedenî hastalıklarla da ilgilendiklerinden bahsetmektedir. Bu bağlamda Mevlânâ’nın görüşleri serdedilmeden önce onun tıbbî eğitimi hakkında rivayetlere yer verilmiştir. Mevlânâ hastalığı bir imtihan ve manevî bir olgunlaştırma olarak görünürken tedaviyi yapacak kişide liyâkat arar. *Killet-i Taam* yani az yemenin öncelikle sağlığı koruma amaçlı olduğu anlatılmaktadır. Ardından maddî açlığın nefsin arzularını yenerek manevî doyuma ulaştırması ile riyazî yönü açıklanmıştır. Bu riyazî yöntem kişiye tevekkülü kazandırırken bu halin korunmasında farklı hususlara da dikkat edilmesi gerektiği ilave edilerek yazı neticelendirilmiştir.

Beşinci bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Sefa Atik’in yazdığı “Fıkıh İlminin Mebâdîleri Bağlamında Fıkıhın İnsan ve Toplumu İnşâ Etme Fonksiyonu” başlıklı makalesidir. Fıkıh ilminin tafsîlî delillerden (Kur’ân, Sünnet, İcmâ, Kıyas) elde edilen hükümlerin toplamı olan *Mebâid-i Aşera* açıklandıktan sonra fıkıh ilminin mevzusu, gayesi, dahil olduğu ilim sınıfına dair nesebi/nisbeti, fazilet ve üstünlüğü, kurucusu, ismi, yararlandığı kaynak ve yöntemleri (me’ haz ve istimdât) anlatılmaktadır. Ayrıca yazar, fıkıh ilminin öğrenilmesinin farz-ı ayn, farz-ı kifâye ve müstehab hükümlerine tâbî olduğu yerler ve sorun olarak ele aldığı konulara (mesâil) yer verilmiştir. Ardından Serahsî’nin (ö.483/1090 [?]) *Mebûsât*’u, İbn Kudâme’nin (ö. 620/1223) *el-Muğnî*’si, Vehbe Zühaylî’nin *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletüh*’ü, Ali Haydar Efendi’nin *Düreru’l-Hukkâm Şerhu Mecelletü’l-Ahkâm*’ı eserlerinde Mebâid-i Aşera konusunun işleniş tarzı sunulmaktadır. Fıkıh ilminin dünyevî ve uhrevî hayatı düzenleme gayesi, ilahi iradenin topluma taşınma hedefi ve toplumu inşa etmesi ve kapsamının genişlemesinin imkânına da yer verilmektedir. Son olarak yazar, ilmiyenin üstlendiği cihad konusunda bilgilendirme görevini

uluslararası ilişkiler bağlamında değerlendirerek yazısını sonlandırmıştır.

“İnsan-Şehir Entegrasyonu Bağlamında Muâhat (Kardeşleşme) Olayı” başlıklı altıncı bölümü Dr. Öğr. Üyesi Gencal Şenyayla kaleme almıştır. Mekke’den Medine’ye hicret eden muhacirlerin entegre olmaları için alınan köklü bir tedbir olarak Muâhat olayı ele alınmaktadır. Hz. Peygamber gelirsiz kalmış Muhacirlerle Medinelî Ensar arasında cahiliye döneminden beri Arapların bildiği ve asabe sebeplerinden biri olarak kabul edilen kardeşleştirme (Muâhat) uygulamasını İslâmî ölçütler doğrultusunda yeniden hayata geçirmiştir. Yazar meseleyi, Mekke yıllarından başlatarak Hicret ve Hicret’ten sonra yapılan ilk faaliyetler ve Muâhat’ın nitelikleri bağlamında kronolojik olarak ele almaktadır.

Yedinci Bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Osman Mutluel’in yazdığı “Mezhepten Felsefeye: İlk Düşünce Hareketleri” başlıklı yazısıdır. Felsefenin tanımı üzerine bir giriş yapıldıktan sonra, felsefe tarihinin başlangıcını Antik Yunan’dan ziyade Hint kültürü ve Mısır medeniyetine bağlayan bir izah yapılmaktadır. Bir yandan Helenistik kültür ile, öte yandan Hint kültürü ile irtibatlı olan İran hâkimiyeti altındaki Mezopotamya bölgesinde, Müslümanların fetihleri sonucunda, onların bu ilmî ortamla tanışmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda yazar Müslümanların fethettiği bölgelerde daha önce kurulan İskenderiye, Urfa, Nusaybin, Cündişapur, Antakya, Harran okullarını tanıtmaktadır. Ardından İslâm felsefesinin oluşumu ve özgünlüğü üzerine bir tartışmayı da ifade etmektedir. İslâm dünyasında ilk fikrî hareketler ve İslâm felsefesinin oluşumu, Hz. Peygamber (sav) döneminde fikir ihtilaflarından başlayarak Hulefâ-yi Râşidîn ve devamındaki halifeler döneminde bu ihtilafların mezhebî hareketlere dönüşmesi ile kronolojik bağlamda izah edilmektedir. Buna göre I/VII. yüzyılda meydana gelen tartışmalar dinî bir zemin yapılmakta ve felsefî bir düşünce amaçlamamakla birlikte İslâm düşüncesinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu süreçte bir dinî düşünce hareketi olarak Mutezile’nin ortaya çıkması, Halife Me’mûn dönemindeki siyasî durum, ilk tercüme hareketleri izah edilmektedir.

Bu bağlamda yazarın, İslâm felsefesinin oluşumu konusundaki belli tartışmaları ifade etmesi ile özgün bir sunum yakaladığı görülmektedir.

Sekizinci Bölüm, Dr. Öğr. Üyesi Murat Erten'in kaleme aldığı "İnsan ve Medeniyet Bağlamında İbn Haldûn'un Eğitim Felsefesi" başlıklı yazısıdır. İbn Haldun'un *Mukaddime*'sinde *medeniyet* kavramı ve insan ilişkisi olarak, biyolojik ve sosyolojik determinizm arasında bir bağlantı kurulmasından bahsedilmiştir. İbn Haldûn'a göre, insanın ahlâkî/dinî olgunlaşmasının zirve hedefi şehirli/hadarî olmaktır. Bu bağlantıdan sonra İbn Haldûn'un eğitim felsefesi ele alınmaktadır. Amaç/araç ilimler ayrımı, ilimlerin manevî derin anlamlarına inmenin gerektiğinden bahseder. *Umran* bağlamında dil ve sanat ilimlerin geliştirilme usulleri, eğitimde kitabın yeri ve önemi, ayrıca çocuk eğitimine dair hususlara yer verilmektedir. Son olarak eğitim-siyaset ilişkisi çerçevesinde ilim adamları devlet hukuku vb. meseleler izah edilmektedir. Bu yazının, İbn Haldun'un görüşlerini serdetmesi açısından bilgilendirici bir mahiyette olduğu görülmektedir.

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Şimşek'in yazdığı "Bir İnanç Krizi Olarak Kötülük Sorunu" başlıklı yazı dokuzuncu bölümdür. Yazar, kötülük problemi bağlamında yakın zamanda gerçekleşen güncel olaylardan bahsederek konuya giriş yapmıştır. Bu paradoksun deistler ve ateistler arasında cereyan eden tartışmalara yer verilmesi ile mesele açıklanmaya çalışılmıştır. Zikredilen görüşler ile birlikte yazar meseleyi tartışarak kendi çıkarımlarına varmaktadır.

Onuncu bölüm, Dr. Öğr. Üyesi İsmet Eşmeli'nin kaleme aldığı "Hinduizm'de Kâmil/Kurtulmuş İnsan" başlıklı yazısıdır. Hinduizm'de kurtuluşun yolu Hindu öğretilerine uygun kâmil insan olmaktan geçmektedir. Hinduizm'de evren ve insan bağlamında kast sisteminin izahına yer verilmiştir. Ardında Hinduizm'de kurtuluşu ifade etmek için tarihî süreçte kullanılan *udhara*, *taraka*, *tarana*, *sreya*, *mokşa* ve *mukti* kelimelerinin anlamları verilmektedir. Ayrıca kurtuluş yolları olarak amel yolu (karma-marga), bilgi yolu (jhana marga), aşk yolu (bhakti-marga) ve son olarak yoga sistemini vermektedir. Kurtuluşun bu dünyada mı yoksa ölüm sonrasında mı gerçekleşeceğine dair

görüşlere yer verilirken kâmil insanda bulunması gereken ahlâkî niteliklere yer verilmiştir.

“Çevre Bilinci Ekseninde Seyyid Hüseyin Nasr’da Modern Dünya ve Medeniyet” başlıklı on birinci bölümü, Arş. Gör. Yasin Bostan yazmıştır. Bu yazı, yazarın “Seyyid Hüseyin Nasr’da Çevre ve Tabiat” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Seyyid Hüseyin Nasr’ın düşüncesinde çevre, tabiat, modernizm ve yeni bilim paradigmalarına bakışı açıklanmıştır. Ayrıca Nasr’ın düşünce dünyasında çevre sorunları, modernleşme sürecinde bilim, din ve maneviyat kavramlarına yaklaşımı açıklanmıştır. Nasr’ın düşüncesinde bilimsel dünya görüşünün önemli bir yeri vardır ve meseleleri bu bağlamda ele aldığı vurgulanmaktadır. Ayrıca irfan ve hikmet merkezli bir bilinç, sorunları çözmekte belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Sonuç olarak, farklı sahalarda araştırmalarını yürüten akademisyenlerin medeniyet, insan ve din bağlamında, sosyal hayatı ve dinî düşünceleri alakadar eden konularda araştırmalarını birleştirmesi, kolektif bir çalışmanın ortaya konmasına vesile olmuştur. Eserin içeriğinde, İslâm Felsefesinden İslâm Tarihine, İslâm Hukukundan Tasavvufa, Din ve Ahlâk Felsefesinden Dinler Tarihine pek çok farklı sahada akademik yayın bulunması, esere eğitsel bir nitelik kazandırmaktadır. Ayrıca medeniyet, insan ve din kavramlarının zihinlerde uyandırdığı geniş anlamlara birçok yazarın farklı perspektifle katkıda bulunmaya çalışması takdire şayan bir çaba olarak görülmektedir.